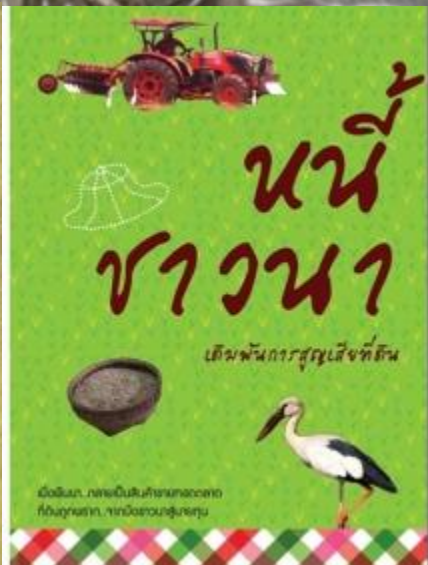

การปรับตัวของชาวนา บนเส้นทางที่ยั่งยืน

พงษ์ทิพย์ สำราญจิตต์

ผู้อำนวยการมูลนิธิชีวิตไท (Local Act)

สถานการณ์ปัญหาชาวนา

เป็นปัญหาที่ยังรากลึกในสังคมไทย
มาแล้วไม่น้อยกว่าห้าทศวรรษ

การปฏิวัติเขียว

เกษตรกรรมเพื่อการค้า

การก่อตั้งสถาบันการเงินของรัฐ

การพัฒนาเศรษฐกิจภาคชนบท

รายได้ที่เป็นตัวเงินของเกษตรกรเพิ่มสูงขึ้น

แต่ตัวเลขหนี้สินเกษตรกร ก็เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

บ่งชี้ถึงความไม่มีเสถียรภาพ + ความไม่มั่นคง + ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

ปี พ.ศ. 2559 เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มสูงขึ้น 31 % เป็น 100,977 บาท ต่อครัวเรือน แม้รายได้ที่เป็นตัวเงินจะเพิ่มสูงขึ้น 10.7 % (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2559)

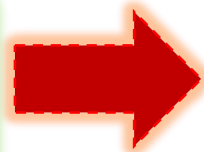
สถานการณ์หนี้สินเกษตรกร

การสำรวจระยะสั้นของกรมการปกครอง
กระทรวงมหาดไทย
ปี พ.ศ. 2558

ภาวะหนี้สินเกษตรกรที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

เกษตรกรเป็นหนี้ในระบบ จำนวน 149,437 ราย มูลหนี้ 21,590 ล้านบาท

ในจำนวนนี้ 92,945 ราย มีความเดือดร้อนเร่งด่วน เนื่องจากอยู่ในระหว่างการถูก
บังคับคดียึดที่ดินขายทอดตลาด

ส่งผลกระทบต่อความสูญเสียในการสูญเสียที่ดิน
ของเกษตรกร

การกู้ยืมเงินในสถาบัน
การเงินของรัฐและ
เอกชน

การกู้ยืมเงินจาก
เจ้าหนี้ในระบบ

หนี้ในระบบเกษตรกร

สาเหตุของการเป็นหนี้
นอกระบบของเกษตรกร

มีเหตุจำเป็นต้องการใช้เงินแบบ
ฉุกเฉิน

ไม่มีสถาบันการเงินขนาดเล็ก
ในหมู่บ้านให้พึ่งพิง

เข้าไม่ถึงแหล่งกู้ในระบบ

เนื่องจากไม่มีหลักทรัพย์หรือเอกสารการเงินที่ธนาคาร
ต้องการ หรือไม่สามารถรอขั้นตอนการกู้ยืมเงินของ
สถาบันการเงินที่ใช้เวลานานได้

ปัญหาหนี้ในระบบเกษตรกร ปัจจุบันมีความรุนแรงมากกว่าหนี้ในระบบ

เกือบทุกชุมชนมีผู้ปล่อยเงินกู้ในระบบ และเป็นผู้มีอิทธิพลที่ชาวบ้านเกรงกลัว

เกษตรกรจำนวนหนึ่งเมื่อไม่มีเงินมาชำระหนี้ในระบบ จะใช้วิธีหลบหนีออกจากชุมชนไปอยู่ที่อื่น

เกษตรกรไม่มีความรู้ความเข้าใจในสัญญาเงินกู้ ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากขั้นตอนการกู้ยืมเงิน ไม่มีอำนาจต่อรองที่เท่าเทียมกันกับเจ้าหนี้
ที่สำคัญหากถูกฟ้องร้องดำเนินคดีจากเจ้าหนี้ เกษตรกรมีแนวโน้มเข้าไม่ถึงความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรม กลายเป็นปัญหาด้านสังคม

นโยบายและแนวทางของภาครัฐ

แนวทางแก้ไขปัญหของภาครัฐ

การโอนย้ายจากหนี้ในระบบมาเป็นหนี้ในระบบ

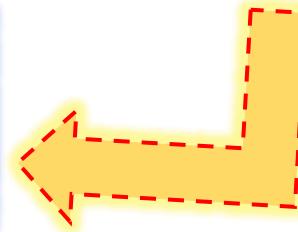
จัดหาแหล่งเงินกู้อัตราดอกเบี้ยต่ำ

การพักชำระหนี้

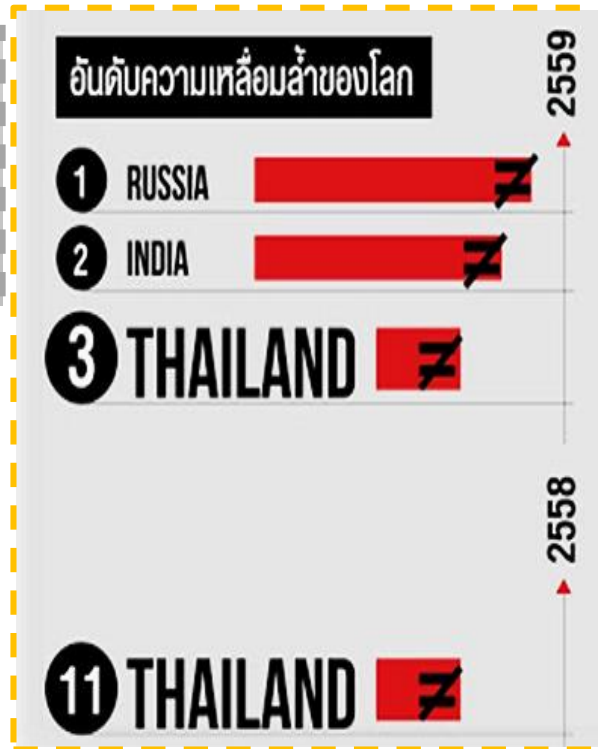
การให้ความช่วยเหลือด้านเครดิตความผ่านกลไก
กระทรวงยุติธรรม

แต่พบว่าเกษตรกรเข้าถึงกลไกความช่วยเหลือเหล่านี้นได้น้อยมาก
เมื่อเทียบกับจำนวนเกษตรกรที่กำลังเผชิญปัญหาอยู่

การถือครองที่ดิน :
ความเหลื่อมล้ำ
ไม่เป็นธรรมในสังคมไทย

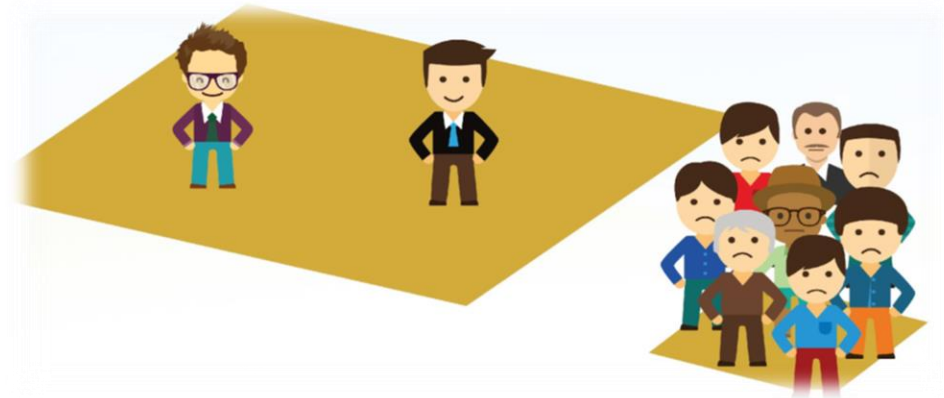
คนไทยมากกว่า

3 ใน 4

ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินใดๆ เลย

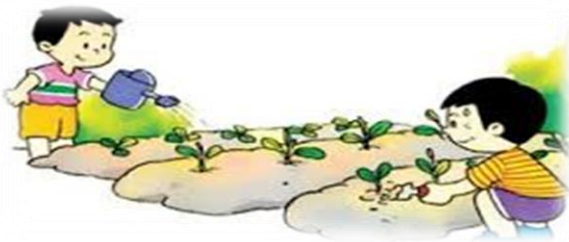

61% ของ
โฉนดที่ดิน
อยู่ในมือ
ประชากร
10% ของไทย

ดวงมณี เลาวกุล (2556) พบว่า ประชากรร้อยละ 50.17 มีที่ดินไม่เกิน 1 ไร่ /
ร้อยละ 21.9 มีที่ดินระหว่าง 1 – 5 ไร่ /
หรือหากรวมกัน คือ มีประชาชนถึงร้อยละ 72.07 มีที่ดินไม่ถึง 5 ไร่

ความเประบางด้านที่ดินทำกิน

เกษตรกรทั่วประเทศ เข้าที่ดิน 29.25 ล้านไร่

เกษตรกรร้อยละ 45 หรือ 10.4 ล้านคน
ต้องเข้าที่ดินทำการเกษตร

เกษตรกรจำนองและขายฝากที่ดินสูงถึง 30 ล้านไร่
(สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557)

สาเหตุการสูญเสียที่ดินของเกษตรกร

1) รัฐใช้กฎหมายประกาศพื้นที่รัฐทับซ้อนพื้นที่ทำกินและที่อาศัยของชุมชน

2) โครงการของรัฐ (ดำเนินการเอง/ให้สัมปทาน/อนุญาตให้บุคคลอื่นทำ) เช่น นิคมอุตสาหกรรม พื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ โรงไฟฟ้า เขื่อน และเหมืองแร่ เป็นต้น

3) การกว้านซื้อที่ดินของนายทุน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

4) หนี้สินเกษตรกร ทั้งในระบบและนอกระบบ

แนวโน้มสถานการณ์ในอนาคต

- การสูญเสียที่ดินของเกษตรกรรายย่อยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นต่อเนื่อง
- หนี้ในระบบของเกษตรกรนำไปสู่การสูญเสียที่ดินเพิ่มสูงขึ้น
- เกษตรกรไม่สามารถปรับไปสู่ระบบการผลิตและการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืนได้ จากหลากหลายสาเหตุ เช่น การเช่าที่ดิน หนี้สิน
- องค์กรของเกษตรกรยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร เนื่องจากขาดการเสริมศักยภาพ ขาดองค์ความรู้ รวมทั้งการหนุนช่วยจากสังคมภายนอก
- การยึดครองที่ดินของรัฐและนายทุน มีเพิ่มสูงขึ้นและหลากหลายรูปแบบ เช่น ทวงคืนผืนป่า เข้มืองแร่ โรงไฟฟ้า เขตเศรษฐกิจพิเศษ นโยบายพืชเศรษฐกิจและพืชพลังงาน เป็นต้น

การปรับตัวของชาวนาเพื่อความยั่งยืน

- สร้างฐาน ต้นทุนทางความคิด และความรู้

- สร้างโอกาส ทุนทางสังคม และกลุ่มเครือข่ายการผลิตและการตลาด

- เงินทุนที่มีความยั่งยืน มีเป้าหมายทางสังคม ชำระคืนในระยะยาวและ
ดอกเบี่ยต่ำ

ข้อจำกัดและข้อเสนอต่อนโยบายภาครัฐ

เน้นนโยบายระยะสั้นยังไม่ส่งผลการปรับตัวที่ยั่งยืนระยะยาว

เน้นส่งเสริมการผลิต แต่ยังไม่ไปถึงขั้นตอนการช่วยเหลือด้านตลาด หรือราคารับประกันอย่างชัดเจน ทำให้เกษตรกรไม่มีความมั่นใจเข้าร่วม

เน้นให้เงินเปล่า และเงินกู้ยืมระยะสั้น แต่ขาดการสร้างแรงจูงใจให้ปรับเปลี่ยนมาทำเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเงินทุนเพื่อการเกษตรที่ยั่งยืน

ขาดการสนับสนุนกระบวนการทำงานกลุ่ม เพิ่มศักยภาพการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาของกลุ่มเกษตรกร เพื่อการพึ่งตนเองระยะยาว

จบการนำเสนอ

